

Planinska zveza Slovenije
Odsek za varstvo gorske narave

Ohranitev nahajališča sibirske perunike na območju
Šmiklavža pri Slovenj Gradcu

Tanja Slatinek

Mentor: Dušan Klenovšek, prof. biol. in kemije

Slovenj Gradec, 2019

1. UVOD

Sibirska perunika je od leta 2004 v Sloveniji zavarovana vrsta z oznako »H« kar pomeni, da se poleg ukrepov ohranjanja vrste izvajajo tudi ukrepi za ohranjanje habitata.

Nahajališče sibirske perunike je lahko botanična in ekosistemska naravna vrednota lokalnega pomena.

*Nahajališče sibirske perunike v Šmiklavžu je v neposredni bližini potoka Janina, ki je opredeljen kot območje Natura 2000 **Jenina** (SCI 3000293) in ima pomemben vpliv na nahajališče sibirske perunike.*

Za ohranjanje sibirske perunike je ključnega pomena pravilno upravljanje mokrotnega travnika na območju ekosistemske naravne vrednote.

Z izboljšanjem pravnega upravljanja naravne vrednote se lahko ohranijo tudi druge ogrožene in zavarovane rastlinske in živalske vrste na tem območju.

2. KAZALO

1. UVOD	1
2. KAZALO	1
3. OPIS	2,3,4
4. RASTIŠČE v Šmiklavžu	5
5. OHRANITEV RASTIŠČA v Šmiklavžu	6
6. PROBLEMATIKA.....	7
7. PREDLOGI ZA OHRANITEV RASTIŠČA	8
8. ZAKONODAJA	9
9. ZAKLJUČEK	9

3. OPIS

Sibirska perunika (Iris sibirica)

Naravno območje razširjenosti sibirske perunike se razteza po širokem območju Evrope in Azije, od Kavkaza na jugu do Sibirije in na Švedskem. V Sloveniji se pojavlja raztreseno po močvirnatih, pustih, negojenih travnikih, predvsem v nižinah. Uspeva lahko tudi na položnejših pobočnih traviščih. Občasne poplave in zastajanje vode ji ne škodita. Najdemo jih v Turnišču v bližini Bukovniškega jezera (Prekmurje), okolica Cerkniskega jezera in Planinsko polje (Notranjska), v dolini reke Gračnice (Kozjansko), na Radenski poti v okolici Grosuplja (Ljubljanska kotlina), na Zelencih pri Kranjski gori (Gorenjska), v Šmiklavžu pri Slovenj Gradcu (Koroška) in na Planinskem polju.

*Sibirska perunika iz družine perunikovk (Iridaceae) je pri nas zavarovana, kot **ranljiva vrsta** in je vključena tudi v slovenski rdeči seznam ogroženih rastlinskih vrst.*

Ime perunika naj bi dobila po slovanskem bogu Perunu. Znanstveno rodovno ime Iris izvira iz imena starogrške boginje mavrice.

PREPOZNAVANJE

Sibirska perunika je zeljnata trajnica s krepko, plazečo koreniko. Steblo olistano skoraj do vrha, v prerezu nekoliko krilato. Listi so ozki, črtalasti do šilasti, ploski, pokončni, krajši od cvetnih stebel, 30 – 40 cm dolgi in ne presegajo stebela. Cvetovi združeni v malocvetna ovršna socvetja, pecljati, s podpornim listom. Perigonovi listi dveh tipov: zunanji listi so večji, navzdol uvihani, temno modri z belo-rumenim osredjem, ki je izrazito modro ožiljeno, proti dnu pecljato zoženi, porasli z šopi rumenih večceličnih laskov (brkati). Notranji perigonovi listi pokončni, jajčasti, modri ali modrovijoličasti, proti dnu prav tako pecljato zoženi.

Brazda na vrhu razcepljena na 3 krake, ki prekrivajo prašnike. Plod je podolgasta, 3-predalasta glavica.

Čas cvetenja je meseca maja in junija. Semena se razvijejo v podolgovatih kapsulah na vrhu cvetnih stebel. Dozorijo konec avgusta ali v začetku septembra.

POSEBNOSTI:

je ena od značilnic negnojenih mokrotnih travnikov (Molinietum), ki v Evropi izrazito izginjajo in je vrsta zato povsod močno ogrožena. Ker je tudi zelo atraktivna ter dekorativna, so jo večkrat sadili kot okrasno vrsto s številnimi kultivarji.

Rastlina je tudi strupena, po zaužitju (npr. korenike ali listov) lahko sledijo želodčni krči in bruhanje!

Stiliziran cvet perunik - ali irisov po ljudsko - je pogost simbol v evropski heraldiki npr. v grbu BIH.

Od drugih pri nas uspevajočih vrst perunik jo zlahka ločimo:

- *Spodnji cvetni listi nimajo brkatih dlačic (kot cvetovi ilirske perunike).*
- *Cvetovi so modrovijolični (vodna perunika ima rumene).*
- *Steblo je valjasto (pri travnolistni krilato), visoko nad 50 cm.*
- *Pritlični listi so krajši od cvetnih stebel (listi travnolistne perunike so precej daljši od cvetnih stebel).*
- *Sibirska perunika uspeva na močvirskih travnikih (travnolistna na suhih mestih).*

Sibirska, vodna in travnolistna perunika

4. Nahajališče sibirske perunike v Šmiklavžu pri Slovenj Gradcu

je bilo že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja prepoznano kot pomembno območje naravne dediščine. Je edino znano na Koroškem, oziroma na območju zgornjega Podravja v Sloveniji. Zato je bilo že takrat predlagano za zavarovanje. Leži na nadmorski višini 470 metrov v dolini potoka Janine z bogato obrežno vegetacijo na območju občasno poplavljenih mokrotnih travnikov. Nahajališče sibirske perunike je zavarovano kot botanična in ekosistemska naravna vrednota lokalnega pomena s številko 6833: **Jenina – rastišče sibirske perunike**. Nahajališče je tudi del območja Natura 2000. Mokrotni travniki predstavljajo neposredno vplivno območje potoka, katerega vodni režim je povezan z vodnim režimom nahajališča sibirske perunike. Na vodni režim nahajališča pomembno vplivata še dva manjša potoka z južne strani in izsuševalni jarek, ki poteka po sredi doline v smeri vzhod – zahod.

5. OHRANITEV NAHAJALIŠČA

sibirske perunike, majske pegaste kukavice, trizobe kukavice (dve vrsti orhidej) in nekaterih zdravilnih rastlin, metuljev, kot so črni apolon, gozdni postavnež in močvirski livadar ter drugih živalskih vrst je mogoča zgolj z ustreznim upravljanjem območja naravne vrednote. Pri tem je potrebno upoštevati naravovarstveno zakonodajo kot tudi ekološke potrebe ekosistemov ter rastlinskih in živalskih vrst, ki so predmet ohranjanja.

Na območju naravne vrednote se ne gnoji z gnojevko ali mineralnimi gnojili in ne pase živine. Nahajališče sibirske perunike se ne sme zalivati z gnojevko. Košnja se opravi samo enkrat letno v drugi polovici avgusta, ko so semena že zrela. Ostale travnike se kosi dvakrat letno, tako da je prva košnja v prvi polovici junija, druga pa konec avgusta ali pričetek septembra. dvakrat letno in sicer zgodaj spomladi in jeseni, v času, ko semena perunike suha odpadejo na rastišče.

Plodeč primerek sibirske perunike

6. PROBLEMATIKA

Območje nahajališča sibirske perunike v Šmiklavžu pri Slovenj Gradcu je v celoti v lasti Mestne občine Slovenj Gradec, ki je zemljišče oddala v najem kmetovalcem. Najverjetneje se pri sklenitvi pogodb o najemu zemljišča ni upoštevalo dejstvo, da gre za naravno vrednoto s katero je potrebno gospodariti na način, ki je primeren za ohranjanje zavarovanih rastlinskih in živalskih habitatov.

V zadnjih letih so najemniki nahajališče gnojili z gnojevko, pasli govejo živino, posejali koruzno njivo, kosili prezgodaj spomladi, poleti, ko je sibirska perunika cvetela in avgusta, ko se semena še niso posušila in odpadla na tla. Prav tako je bil travnik posejan z mešanicami krmnih rastlin in pozno jeseni zmulčan.

Stanje nahajališča se je zaradi tega v zadnjih letih drastično poslabšalo.

7. PREDLOGI ZA OHRANITEV NAHAJALIŠČA

Društvo Narava Pohorja, predvsem mag. Matjaž Jež, prof. biol. je naravno vrednoto nahajališče sibirske perunike in območje potoka Janina kot zavarovanega območja skrbno spremljal vrsto let. Na terenu so se opravljali ogledi, vegetacijski popisi, monitoringi, ki so izrednega pomena za varstvo tega okolja in spremljanje stanja na tem območju.

Lastnika zemljišča je s poročili obveščal o stanju na območju in o nepravilnostih v zvezi z upravljanjem mokrotnega travnika in pripravil predhodne upravljalvske ukrepe za območje naravne vrednote Janina in nahajališča sibirske perunike. Varstveni ukrepi in usmeritve so:

- *časovna opredeljenost primernost košenja travnika (zgodaj spomladi in jeseni),*
- *vsakoletno dokumentiranje mikrolokacij uspevanja vrste,*
- *sušenje pokošenega travinja poteka na travnikih dokler se to ne posuši, nikakor se travinje ne balira,*
- *travnikov se ne gnoji na noben način,*
- *ne spreminja se odtočni režim površinskih in podtalnih voda.*
- *rastišče ni primerno za pašo živine.*

Eden od trajnostnih ukrepov bi bil vsekakor tudi izobraževanje lastnikov in najemnikov o naravnih vrednostih lokacije. Ti bi nato izvajali vodene ogledе v skladu z naravovarstvenimi usmeritvami. Ogledi bi bili namenjeni predvsem lokalnim prebivalcem, predvsem šolajoči mladini (od vrtičkarjev do srednješolcev). Lastniki (najemniki) bi s plačljivimi ogledi spoznali finančno vrednost ohranjanja vseh redkih, ogroženih in zavarovanih vrst. Zato bi tudi brez nadzora ali žuganja s kaznimi skrbeli za ugodno stanje habitata in vseh prisotnih vrst.

8. ZAKLJUČEK

Naravno ravnovesje je porušeno, ko posegi uničujejo številčno in kakovostno strukturo življenjske združbe rastlinskih in živalskih habitatov. Posegi okrnijo, uničijo ali spremenijo sposobnosti delovanja ekosistemov, prekinejo povezanost posameznih ekosistemov ali povzročijo precejšnjo osamitev posameznih populacij. Ohranitev ogroženega in zavarovanega rastišča sibirske perunike bo mogoče le, če se škodljivi posegi v naravno vrednoto nemudoma prekinejo.

Planinskemu društvu Slovenj Gradec, Odseku za varstvo gorske narave predlagam, da se vključijo v zaščito nahajališča in ohranitvi perunike na način ozaveščanja javnega značaja.

PRILOGE GRADIVA

- *Poročilo o stanju rastišča sibirske perunike v Šmiklavžu pri Slovenj Gradcu v letu 2016, 2017, 2018.*
- *Prikaz območja na karti.*

ZAKONODAJA

- *Zakon o ohranjanju narave (ZON)*
- *Uredba o zavarovanih prostoživečih rastlinskih vrstah*
- *Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot*
- *Uredba o posebnih varstvenih območjih, Natura 2000*
- *Zakon o varstvu okolja*